

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

КАФЕДРА КОНСТИТУЦІЙНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Навчально-методичний комплекс

Київ 2016

Навчально-методичні матеріали з дисципліни «Міжнародне право» кафедри конституційного та міжнародного права для курсантів, слухачів, студентів Національної академії внутрішніх справ.

Навчально-методичні матеріали з «Міжнародного права». - К.: НАВС. - 2016 - 26 с.

Укладач: Тарасенко К.В., доцент, кандидат юридичних наук, професор кафедри конституційного та міжнародного права Національної академії внутрішніх справ.

Навчально-методичні матеріали з дисципліни «Міжнародне право» затверджені на засіданні кафедри конституційного та міжнародного права «_____» _____ 2016 р., протокол № _____.

1. Опис дисципліни

Міжнародне право є обов'язковою дисципліною для вивчення в Національній академії внутрішніх справ, як і в інших вищих юридичних навчальних закладах нашої держави. Знання міжнародного права дозволяє випускникам вільно орієнтуватися в українській та міжнародній правових системах, кваліфіковано захищати права, свободи та законні інтереси фізичних і юридичних осіб.

Значення міжнародного права зростає в зв'язку з тим, що Конституція України містить положення, згідно якого чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України (стаття 9 Конституції України).

Міжнародне право, як і внутрішньодержавне, не стоїть на місці. Воно постійно розвивається, поповнюється новими принципами і нормами. Сьогодні, на початку третього тисячоліття, в епоху глобалізації, появи нових викликів і загроз перед міжнародним правом стоїть завдання адаптуватися до нових реалій, зберігаючи при цьому як свою важливу роль у світі, так і базисні загально визнані принципи і норми.

Мета даного електронного посібника полягає в тому, щоб надати курсантам та студентам ефективну допомогу у вивченні курсу міжнародного права, в глибокому освоєнні його галузей та інститутів, умінні виділяти особливості сучасного етапу розвитку міжнародного права і міжнародних відносин, кваліфіковано оцінювати зовнішню політику України та інших держав світу.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Міжнародне право» є:

- вивчення дисципліни, що полягає у набутті курсантами (слухачами) знань, умінь і здібностей (компетенцій) ефективно реалізовувати набуті теоретичні знання на практиці. Завданням вивчення дисципліни є також детальне вивчення Конституції України, законів України, міжнародних договорів та інших нормативно-правових актів, що являються джерелами міжнародного права;

- вивчення дисципліни «Міжнародне право» передбачає досягнення такого кваліфікаційного рівня підготовки випускника, при якому він повинен володіти основними загальнокультурними та професійними компетенціями.

В результаті вивчення дисципліни «Міжнародне право» курсанти повинні набути вмінь до вирішення професійних задач, пов'язаних з ефективним забезпеченням прав і свобод людини і громадянина та мати такі основні загальнокультурні та професійні компетенції з міжнародного права:

а) загальнокультурні компетенції:

- здатність до ефективного використання положень нормативно-правових документів в своїй діяльності;

- володіння основними міжнародно-правовими поняттями і категоріями;

б) професійні компетенції:

в практичній юридичній діяльності:

- використовувати знання з міжнародного права в юридичній практиці;

- відслідковувати зв'язки норм міжнародного права з нормами інших галузей права;

- в межах допустимого давати аналіз і тлумачення норм міжнародного права;

в організаційно-управлінській діяльності:

- обґрунтовувати доцільність правових рішень.
- використовувати міжнародні процедури захисту прав і свобод людини.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми курсанти (слухачі) повинні:

знати:

- зміст предмета та об'єкта міжнародного права, їх особливості;
- основні підходи вчених до вирішення питання визнання та правонаступництва в міжнародному праві;
- систему міжнародного права та характеристику її елементів, міжнародну систему;
- види суб'єктів міжнародного права, їх правосуб'єктність;
- стан основних проблем, що виникають в процесі реалізації міжнародних відносин;
- міжнародні стандарти захисту прав людини універсального та регіонального рівня;
- особливості зовнішньої політики та міжнародних відносин та ін..

вміти:

- характеризувати історичні етапи розвитку міжнародного права та особливості сучасного періоду;
- аналізувати міжнародну систему, та елементи системи міжнародного права;
- орієнтуватись у питаннях глобальних проблем сучасного світу, зовнішньої політики держав, зокрема України та її місця в рамках світового співтовариства, участі у міжнародних організаціях і т.д.
- визначати основні принципи міжнародного права та їх роль в міжнародних відносинах;
- виділяти та аналізувати міжнародні договори, що мають важливе значення, та займають особливе місце в політичному житті держави;
- аналізувати мирні засоби вирішення міжнародних спорів.

2. Тематичний план з навчальної дисципліни «Міжнародне право»

№ з/п	Назва теми	Нормативний обсяг годин	З них:					
			Всього годин з викладачем	з них:				Самостійна робота
				Лекцій	Семінарські заняття	Практичних занять	Модульний контроль	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Тема 1. Поняття та особливості сучасного міжнародного публічного права.	8	4	2	2	-	-	4
2.	Тема 2. Суб'єкти міжнародного права. Визнання та правонаступництво в міжнародному праві	6	2	-	2	-	-	4
3.	Тема 3. Право міжнародних договорів.	8	2	-	2	-	-	6
4.	Тема 4. Право міжнародних організацій та міжнародні конференції.	12	6	2	4	-	-	6
5.	Тема 5. Територія у міжнародному праві.	8	4	2	2	-	-	4
6.	Тема 6. Дипломатичне та консульське право.	8	2	-	2	-	-	6
7.	Тема 7. Міжнародне гуманітарне право.	8	2	-	2	-	-	6
8.	Тема 8. Відповідальність у міжнародному праві.	6	2	-	2	-	-	4
9.	Тема 9. Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю.	8	4	2	2	-	-	4
10.	Разом:	72	28	8	20	-	-	44

3. Програма курсу

Тема 1. Поняття та особливості сучасного міжнародного публічного права.

Історія міжнародного права. Виникнення та становлення міжнародного права. Міжнародне право від падіння Римської імперії до сучасного міжнародного права. Розвиток міжнародного права після Другої світової війни. Україна і сучасне міжнародне право. Поняття міжнародного публічного права. Ознаки та особливості сучасного міжнародного права. Сутність та функції міжнародного права. Предмет міжнародно-правового регулювання. Об'єкт міжнародних правовідносин. Метод міжнародного-правового регулювання. Міжнародне право як особлива система права. Проблема співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права. Міжнародне право про взаємодію з внутрішньодержавним правом. Дуалістична та моністичні теорії. Поняття та особливості міжнародного приватного права. Функції міжнародного права. Система міжнародного права. Поняття норм міжнародного права, їх класифікація. Структура норм міжнародного права. Неприпустимість посилення держави на своє національне законодавство з метою виправдання недотримання норм міжнародного права. Кодифікація міжнародного права. Поняття кодифікації і прогресивного розвитку міжнародного права. Основні напрями кодифікації міжнародного права. Міжнародно-правовий механізм імплементації норм міжнародного права. Імплементація та трансформація норм міжнародного права. Сфера застосування міжнародного права. Об'єктивна необхідність існування міжнародного права. Міжнародне право та міжнародна система. Джерела міжнародного права. Основні джерела міжнародного права. Допоміжні джерела міжнародного права. Співвідношення договору і звичаю.

Тема 2. Суб'єкти міжнародного права.

Суб'єкти міжнародного права. Поняття і властивості суб'єкта міжнародного права. Види суб'єктів міжнародного права. Основні суб'єкти міжнародного права. Похідні суб'єкти міжнародного права. Види держав. Правосуб'єктність суб'єктів. Обмеження міжнародної правосуб'єктності. Питання міжнародної правосуб'єктності індивіда. Визнання і міжнародна правосуб'єктність. Поняття визнання та його юридичне значення. Види і форми визнання. Правові наслідки визнання у міжнародному праві. Міжнародно-правове регулювання правонаступництва. Поняття і види правонаступництва. Правонаступництво держав стосовно міжнародних договорів, державної власності, державних архівів і державних боргів. Правонаступництво України у зв'язку з припиненням існування СРСР. Основні принципи міжнародного права. Поняття та юридична природа основних принципів міжнародного права. Система основних принципів міжнародного права. Сфера дії основних принципів міжнародного права. Взаємозв'язок і взаємодія принципів. Функції основних принципів міжнародного права. Особливості основних принципів міжнародного права.

Тема 3. Право міжнародних договорів.

Поняття права міжнародних договорів. Кодифікація права міжнародних договорів. Об'єкт права міжнародних договорів. Міжнародне договірне право. Міжнародне договірне право держав. Суб'єкти права міжнародних договорів. Кодифікація права міжнародних договорів. Поняття міжнародного договору. Найменування міжнародного договору. Об'єкт міжнародного договору. Ціль міжнародного договору. Види міжнародних договорів. Форма міжнародного договору. Мова міжнародного договору. Структура договору. Дія договорів, їх застосування і тлумачення. Укладання міжнародних договорів і набування ними чинності. Прийняття тексту договору. Згода на обов'язковість договору. Набуття чинності. Застереження. Застосування договорів. Територіальна сфера дії договорів. Недійсність, призупинення або припинення дії договорів. Норми внутрішньодержавного права стосовно компетенції укладати договори. Види міжнародних договорів України. Пропозиції щодо укладення міжнародних договорів України. Повноваження на укладення міжнародного договору України. Надання згоди України на обов'язковість для не міжнародного договору. Ратифікація міжнародних договорів Україною. Дотримання і виконання міжнародних договорів Україною. Оприлюднення реєстрація та збереження текстів міжнародних договорів України. Припинення та зупинення дії міжнародних договорів України.

Тема 4. Право міжнародних організацій та міжнародні конференції.

Історичні аспекти створення міжнародних організацій. Поняття та класифікація (види) міжнародних організацій. Юридична природа міжнародних організацій. Правосуб'єктність міжнародних організацій. Порядок створення міжнародних організацій та припинення їх існування. Повноваження та функції міжнародних організацій. Функції міжнародних організацій. Організація Об'єднаних Націй: історія створення, правовий статус, цілі та принципи. Установчі документ ООН. Внутрішня компетенція ООН. Членство в ООН. Структура ООН. Головні та допоміжні органи ООН Спеціалізовані установи ООН. Роль і значення ООН. Регіональні міжнародні організації. Поняття міжнародних конференцій. Види міжнародних конференцій. Порядок роботи конференції. Правила процедури. Представництво і повноваження. Посадові особи. Секретаріат конференції. Відкриття конференції. Порядок ведення засідань. Прийняття рішень. Допоміжні органи. Мови і звіти про засідання. Акти конференції.

Тема 5. Відповідальність у міжнародному праві та мирні засоби розв'язання міжнародних спорів.

Поняття, цілі та функції інституту міжнародно-правової відповідальності. Загальні принципи міжнародно-правової відповідальності. Мета міжнародно-правової відповідальності. Зміст правовідносин міжнародно-правової відповідальності. Зміст правовідносин міжнародно-правової відповідальності. Суб'єкти міжнародно-правової відповідальності. Підстави міжнародно-правової відповідальності. Поняття міжнародного правопорушення. об'єкт міжнародного правопорушення. Об'єктивна сторона міжнародного правопорушення. Види міжнародних правопорушень. Міжнародний злочин. Злочини міжнародного

характеру. Міжнародний делікт. Види і форми відповідальності. Обставини, що виключають відповідальність держав. Санкції в міжнародному праві Інститут розв'язання міжнародних спорів. Поняття міжнародного спору. Міжнародно-правові способи забезпечення міжнародної безпеки. Міжнародні конфлікти: ситуація, спір. Дипломатичні засоби вирішення міжнародних спорів. Міжнародний арбітраж. Міжнародна судова процедура. Розв'язання спорів у міжнародних організаціях.

Тема 6. Територія у міжнародному праві

Поняття і види територій. Правовий статус і правовий режим територій. Державна територія. Територіальне верховенство держави. Територіальний суверенітет. Складові частини державної території. Міжнародна територія. Демілітаризовані і нейтралізовані території. Види територій за правовим режимом. Способи придбання державної території. Договірні способи придбання державної території. Державні кордони. Державні кордони і адміністративні кордони. Головне завдання державних територій. Способи встановлення державних кордонів. Етапи встановлення державних кордонів. Режим державних кордонів. Міжнародна (недержавна) територія. Юридичний статус міжнародних територій. Міжнародні і багатонаціональні ріки. Правовий режим Дунаю. Правовий режим космічного простору. Правовий режим Арктики і Антарктики. Внутрішні морські води і їхній правовий режим. Територіальне море (територіальні води) і його правовий режим. Континентальний шельф. Виняткова економічна зона. Державний кордон України. Встановлення державного кордону України. Територіальне море України. Внутрішні води України. Режим державного кордону України. Прикордонний режим. Охорона державного кордону України.

Тема 7. Поняття дипломатичного та консульського права.

Поняття права зовнішніх зносин. Сфери дії органів зовнішніх зносин. Джерела та система права зовнішніх зносин. Право на участь у зовнішніх зносинах. Види органів зовнішніх зносин держави. Правовий стан органів зовнішніх зносин в середині держави. Формування внутрішньої і зовнішньої політики держави. Поняття дипломатичного права. Історія дипломатії. Поняття консульського права. Сучасний етап кодифікації дипломатичного і консульського права. Основні принципи дипломатичної служби. Дипломатичні представництва. Види дипломатичних представництв. Завдання дипломатичної служби. Функції дипломатичного представництва. Глава і персонал дипломатичного представництва. Дипломатичні ранги. Кадри дипломатичної служби. Процедура призначення глави дипломатичного представництва. Підстави припинення місії дипломатичного представника. Дипломатичні привілеї та імунітети. Торгові представництва. Консульські представництва. Види консульських установ. Глава і персонал консульської установи. Функції консульських установ. Консульські привілеї та імунітети. Постійні представництва держав при міжнародних організаціях. Спеціальні місії. Функції спеціальних місій. Правові засади та порядок організації діяльності дипломатичної служби України. Дипломатична служба України. Правове регулювання дипломатичної служби України. Кадровий склад дипломатичної

служби України. Призначення на дипломатичні посади та звільнення з них. Правовий статус працівників дипломатичної служби України.

Тема 8. Міжнародне гуманітарне право, та міжнародні стандарти захисту прав людини.

Походження терміна «міжнародне гуманітарне право». «Право Женеви». «Право Гааги». Міжнародне гуманітарне право як галузь сучасного міжнародного права. Етапи кодифікації норм міжнародного гуманітарного права. Джерела міжнародного гуманітарного права. Принципи міжнародного гуманітарного права. Міжнародні стандарти у галузі прав людини та їх міжнародно-правове забезпечення у мирний час. Поняття міжнародних стандартів в галузі прав людини. Формування стандартів прав людини на універсальному рівні. Об'єктивні передумови необхідності розвитку співробітництва держав у галузі захисту прав людини. Основні групи міжнародних документів про захист прав людини. Міжнародні органи із захисту прав людини. Формування стандартів прав людини на регіональному рівні. Європейський Суд з прав людини. Контрольні механізми в рамках ОБСЄ. Захист прав людини у період збройних конфліктів. Правове положення учасників збройних конфліктів. Комбатанти. Військовополонені. Правове обмеження засобів і методів ведення збройної боротьби. Норми, що регулюють захист жертв збройного конфлікту. Правовий режим поранених, хворих та осіб, що зазнали корабельної аварії. Міжнародно-правовий захист цивільного населення, об'єктів і культурно-історичних цінностей під час війни або у випадку збройного конфлікту. Правовий статус фізичних осіб у сучасному міжнародному праві. Населення у міжнародному праві. Населення у внутрішньодержавному праві. Роль міжнародного права в регулюванні правового статусу індивідів. Категорії населення. Правовий режим іноземці. Право притулку Міжнародно-правові питання громадянства. Значення громадянства у міжнародному праві. Проблеми подвійного громадянства в міжнародному праві Способи набуття та припинення громадянства. Міжнародні стандарти, що регламентують правовий статус окремих категорій населення. Законодавство України про правовий статус різних категорій населення.

Тема 9. Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю

Обов'язок співробітництва держав в галузі соціальних проблем. Міжнародне кримінальне право Принципи міжнародного кримінального права. Основні напрямки співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю. Міжнародні злочини. Міжнародні кримінальні злочини. Уніфікація кримінального законодавства. Групи міжнародних кримінальних злочинів. Інститут екстрадиції. Кодифікаційні акти інституту екстрадиції. Типові умови, необхідні для здійснення видачі. Підстави відмови видачі. Організаційні форми співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю. Міжнародні організації у боротьбі зі злочинністю. Діяльність Організації Об'єднання націй в боротьбі зі злочинністю. Компетенція Генеральної Асамблеї, Економічної і Соціальної Ради, Міжнародного Суду ООН в цій сфері. Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол. Цілі Інтерполу. Структура Інтерполу. Головні органи Інтерполу. Центральне Національне Бюро Інтерполу. Міжнародний кримінальний суд. Міжнародні договори – правова основа

співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю. Цілі співробітництва держав згідно з положеннями міжнародних конвенцій. Універсальні міжнародні конвенції, спрямовані на організацію і розвиток співробітництва держав по боротьбі з окремими видами злочинів (незаконне втручання у діяльність цивільної авіації; міжнародний тероризм; незаконне виготовлення та розповсюдження наркотичних засобів та психотропних речовин, торгівля людьми та ін.). Міжнародні договори про надання правової допомоги. Міжнародні угоди України про правову допомогу.

4. Плани семінарських занять

Тема 1. Поняття та особливості сучасного міжнародного публічного права.

Семінарське заняття – 2 години

1. Теорії виникнення міжнародного права.
2. Походження терміну «міжнародне право».
3. Періодизація розвитку міжнародного права.
4. Поняття та основні ознаки міжнародного права.
5. Міжнародні відносини та дипломатія.
6. Функції міжнародного права
7. Співвідношення міжнародного та внутрішньодержавного права.
8. Імплементация норм міжнародного права.
9. Система міжнародного права.
10. Класифікація норм міжнародного права
11. Джерела міжнародного публічного права.
12. Кодифікація міжнародного права.

Теми рефератів.

1. Історія виникнення міжнародного права.
2. Становлення сучасного міжнародного права.
3. Співвідношення публічного та приватного міжнародного права.
4. Міжнародний судовий прецедент як джерело міжнародного права.
5. Міжнародна правова доктрина як джерело міжнародного права.
6. Перші джерела міжнародного права.
7. Перші джерела міжнародного права Київської Русі.

Перелік ключових термінів та понять теми: міжнародне право, система міжнародного права, функції міжнародного права, імплементация, трансформація, рецепція, інститут міжнародного права, норма міжнародного права, міжнародні відносини, *jus inter gentium*, джерела міжнародного права, міжнародно-правовий акт, міжнародна конвенція, міжнародний судовий прецедент, міжнародний звичай, міжнародна правова доктрина, міжнародна ввічливість, кодифікація міжнародного права.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на те, що міжнародне право є результатом суспільної практики. Необхідно запам'ятати, що міжнародне право слід відрізнити від міжнародних відносин і дипломатії. Слід відзначити, що засоби створення норм міжнародного права носять координаційний характер. Важливим моментом є те, що сучасне міжнародне право це об'єктивно існуюча нормативна система, яка сформувалась в процесі довгого історичного розвитку і продовжує інтенсивно розвиватися.

Література:

1, 2, 3, 15, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 65, 66, 68, 73, 61, 72, 78, 79, 82, 85, 93, 95, 102, 104, 108, 112, 129, 133, 134.

Тема 2 Суб'єкти міжнародного права.

Семінарське заняття – 2 години

1. Поняття, функції та види принципів міжнародного права.
2. Характеристика принципів міжнародного права.
3. Поняття та ознаки суб'єктів міжнародного публічного права.
4. Характеристика суб'єктів міжнародного права.
5. Поняття та види визнання у міжнародному праві.
6. Форми визнання у міжнародному праві.
7. Поняття, підстави та об'єкти правонаступництва у міжнародному праві.
8. Види правонаступництва у міжнародному праві.

Теми рефератів.

1. Випадки порушення принципів міжнародного права.
2. Принципи на самовизначення нації (народу) і питання Криму.
3. Наслідки невизнання держав.
4. Україна як правонаступник УРСР та СРСР.
5. Фізична особа як суб'єкт міжнародного права.
6. Транснаціональні корпорації як суб'єкт міжнародного права.

Перелік ключових термінів та понять теми: принципи міжнародного права, *jus cogens*, функції принципів, *pacta sunt servanda*, суб'єкт міжнародного права, правосуб'єктність, правоздатність, дієздатність, деліктоздатність, держава, міжнародна організація, квазідержава, унітарна держава, федерація, конфедерація, визнання, *de facto*, *de jure*, *ad hoc*, дестинатор, правонаступництво, *tabula rasa*, повне правонаступництво, часткове правонаступництво.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на те, що міжнародні відносини є ефективними тільки між суб'єктами, що визнають один одного. Необхідно запам'ятати, що принципи міжнародного права це керівні правила поведінки його суб'єктів, що виникають як результат суспільної практики. Слід відзначити, що міжнародна правосуб'єктність держав може бути пов'язана з участю у діяльності міжнародних організацій, із підтримкою взаємовигідних зв'язків з іншими державами. Важливим моментом є те, що відповідно до міжнародно-правової концепції забезпечення національних інтересів і безпеки України передбачається здійснювати шляхом підтримки мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства на основі загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права.

Література:

1, 2, 3, 7, 8, 21, 28, 30, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 65, 66, 68, 69, 70, 72, 73, 76, 78, 79, 82, 85.

Тема 3. Право міжнародних договорів.

Семінарське заняття – 2 години

1. Поняття права міжнародних договорів.

2. Розвиток права міжнародних договорів.
3. Джерела та кодифікація права міжнародних договорів.
4. Поняття міжнародного договору та його види.
5. Мова, форма та структура міжнародного договору.
6. Порядок і стадії укладання міжнародних договорів.
7. Дія, дійсність та припинення дії міжнародних договорів.
8. Тлумачення міжнародних договорів.
9. Законодавство України про міжнародні договори.

Теми рефератів, доповідей:

1. Етапи укладання угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і її членами, з іншої сторони.

2. Норми внутрішньодержавного права стосовно компетенції укладати міжнародні договори.

3. Дія договорів, їх застосування і тлумачення.

4. Недійсність, призупинення або припинення дії договорів.

Перелік ключових термінів та понять теми: право міжнародних договорів, міжнародне договірне право, міжнародне договірне право держав, суб'єкти права міжнародних договорів, міжнародний договір, об'єкт міжнародного договору, форма договору, структура договору, сторони в договорах, парафування, ратифікація, денонсація, промульгація, пролонгація, депозитарій, альтернат, джентльменська угода, клаузула, меморандум, нота, преамбула, протокол, ратифікаційна грамота, *modus vivendi*, конвенція, статут, конфірмація.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на те, що право міжнародних договорів посідає в системі міжнародного права особливе місце. Необхідно запам'ятати, що саме міжнародний договір покликаний бути основою міжнародно-правового оформлення відносин між державами. Слід відзначити, що кожна держава укладає міжнародні договори на основі свого національного законодавства. Важливим моментом є те, що політичне і правове значення будь-якої міжнародної угоди прямо залежить від кількості держав, що беруть участь у договорі, та від їхніх позицій.

Література:

3, 7, 24, 30, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 65, 66, 68, 72, 73, 76, 77, 78, 79, 81, 85, 104, 112, 116, 127, 130, 134.

Тема 4. Право міжнародних організацій та міжнародні конференції.

Семінарське заняття – 4 години.

1. Історичні аспекти створення міжнародних організацій.
 - 1.1. Міжнародні об'єднання стародавнього світу.
 - 1.2. Ганзейський союз – перша міждержавна організація.
 - 1.3. Міжнародні організації XIX століття.
 - 1.4. Ліга націй – перша міжнародна організація політичної спрямованості.
2. Поняття і види міжнародних організацій.
3. Правосуб'єктність міжнародних організацій.

4. Функції міжнародних організацій.

5. Міжнародні службовці та постійне представництво при міжнародній організації.

6. Організація Об'єднаних Націй.

6.1. Історія створення ООН.

6.2. Загальна характеристика, цілі та принципи ООН.

6.3. Органи ООН (Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Економічна і соціальна рада, Рада з опіки, Міжнародний суд, Секретаріат).

6.4. Діяльність ООН з підтримки міжнародного миру та безпеки.

6.5. Міжнародні організації «системи ООН» (ЮНЕСКО, Всесвітня організація інтелектуальної власності, Міжнародна організація міграції, Всесвітня туристична організація, Всесвітня організація охорони здоров'я).

7. Регіональні міжнародні організації (ЄС, НАТО, ОБСЄ, Рада Європи, ГУАМ, СНД, Ліга арабських держав, Організація Ісламська конференція, АСЕАН, ОПЕК, НАФТА).

8. Міжнародні фінансові та торговельні організації (СОТ, МВФ, Світовий банк).

9. Міжнародні неурядові організації (Міжнародний олімпійський комітет, Всесвітня рада церков, Міжнародний комітет Червоного хреста, Гринпис)

10. Міжнародні конференції (Мюнхенська конференція з безпеки, Конференція з роззброєння, Конференція ООН зі сталого розвитку Ріо+20, Гаазька конференція з міжнародного приватного права).

Теми рефератів, доповідей:

1. Історичні аспекти створення міжнародних організацій.

2. ООН як правонаступник Ліги націй.

3. Порядок проведення міжнародних конференцій.

4. Регіональні міжнародні організації.

Перелік ключових термінів та понять теми: міжнародна організація, функції міжнародних організацій, внутрішнє право міжнародних організацій, міжнародна конференція, правила процедури, принципи ООН, цілі ООН, головні органи ООН, допоміжні органи ООН, спеціалізовані установи ООН.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на те, що постійно діючі міжнародні організації з'явилися під впливом об'єктивних потреб розвитку системи міжнародних відносин. Необхідно запам'ятати, що міжнародна міжурядова організація існує і діє в межах прийнятого установчого документу. Слід відзначити, що міжнародні міжурядові організації належать до категорії похідних суб'єктів міжнародного права. Важливим моментом є те, що держави – члени організації зобов'язані неухильно виконувати резолюції її органів.

Література:

1, 2, 3, 15, 21, 30, 37, 46, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 65, 66, 68, 72, 73, 76, 78, 79, 82, 85.

Тема 5. Територія у міжнародному праві.

Семінарське заняття – 2 години

1. Міжнародно-правові питання території. Правовий режим території.
2. Державна територія та її складові частини.
3. Правові підстави та засоби зміни державної території.
4. Державні кордони – поняття та види
5. Способи встановлення державних кордонів.
6. Міжнародно-правовий режим річки Дунай.
7. Правовий режим Арктики та Антарктики.

Теми рефератів, доповідей:

1. Правовий режим Чорноморських проливів.
2. Правовий режим територіального моря.
3. Правовий режим відкритого моря.
4. Міжнародний повітряний простір.
5. Міжнародно-правовий режим космічного простору.
6. Державні кордони України.

Перелік ключових термінів та понять теми: правовий режим території, державна територія, види територій за правовим режимом, континентальний шельф, виняткова економічна зона, демілітаризовані і нейтралізовані території, територіальне море, внутрішні води, внутрішні морські води, окулярна окупація, цесія, сервітут, ад'юдикація, делімітація, демаркація, анклав, terra nullius.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на те, що територія в міжнародному праві відіграє важливу роль із позиції її приналежності або неприналежності визначеному територіальному суверену, або можливості її використання всіма державами. Необхідно запам'ятати, що юридичний статус міжнародних територій визначається в багатосторонніх міжнародно-правових актах. Слід відзначити, що тлумачення складу державної території міститься у Законі України „Про державний кордон України”. Важливим моментом є те, що сучасне міжнародне право визнає лише законні способи придбання територій.

Література:

- 1, 2, 3, 6, 17, 44, 45, 47, 48, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 62, 63, 65, 66, 68, 72, 73, 78, 79, 82, 85, 97, 110, 114.

Тема 6. Дипломатичне та консульське право.

Семінарське заняття – 2 години

1. Поняття права зовнішніх зносин.
2. Органи зовнішніх зносин держав.
3. Поняття дипломатичного права.
4. Види дипломатичних представництв.
5. Торгові представництва та спеціальні місії.
6. Функції дипломатичних представництв.
7. Персонал дипломатичного представництва.
8. Дипломатичні привілеї та імунітети.
9. Дипломатичне право міжнародних організацій.
10. Поняття консульського права.
11. Консульські відносини та консульські установи.

12. Консульські привілеї та імунітети.

Теми рефератів, доповідей:

1. Зовнішня політика та дипломатія.
2. Спеціальні місії.
3. Постійні представництва держав при міжнародних організаціях.
4. Організація діяльності дипломатичної служби України.

Перелік ключових термінів та понять теми: форми дипломатії, дипломатія, право зовнішніх зносин, дипломатичне право, консульське право, зовнішня політика, дипломатичний корпус, консульська установа, дуаен, дипломатичні ранги, вірча грамота, агреман, інсурекція, дипломатичні привілеї, дипломатичні імунітети.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на те, що одною з основних функцій дипломатії в сучасному світі є координація зовнішньополітичної діяльності уряду. Необхідно запам'ятати, що для здійснення зовнішніх зв'язків з іншими державами й іншими суб'єктами міжнародного права держави створюють систему органів зовнішніх зносин. Слід відзначити, що нерідко норми права зовнішніх зносин, встановивши основу регулювання у будь-яких питаннях, прямо відсилають до внутрішньодержавних законів і правил. Важливим моментом є те, що юридичний статус і правовий режим інших, крім держав, суб'єктів міжнародного права, органи і посадові особи яких неминуче знаходяться і діють на території якоїсь держави, регулюються спеціальними договорами, що укладаються з державою їхнього перебування, і тому загальним міжнародним правом не регулюються.

Література:

3, 7, 10, 12, 13, 16, 18, 19, 20, 48, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 65, 66, 68, 72, 74, 75, 82, 93, 113, 116, 138, 139, 140.

Тема 7. Міжнародне гуманітарне право та захист прав людини.

Семінарське заняття – 2 години

1. Поняття та предмет міжнародного гуманітарного права.
2. Джерела міжнародного гуманітарного права.
3. Історичний розвиток міжнародного гуманітарного права.
4. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів.
5. Міжнародно-правовий захист жертв війни.
6. Право неміжнародних збройних конфліктів.
7. Міжнародні стандарти у сфері прав людини та їх закріплення в міжнародних документах.
8. Міжнародно-правова регламентація правового становища населення.
9. Міжнародно-правові питання громадянства.

Теми рефератів, доповідей:

1. Міжнародні акти про права людини і законодавство України.
2. Захист цивільних об'єктів і культурних цінностей під час збройних конфліктів.
3. Основні міжнародно-правові акти про права людини.
4. Громадянство та його значення для міжнародного права.

5. Механізм захисту прав людини в рамках міжнародних організацій.
6. Правовий режим воєнної окупації.
7. Нейтралітет в міжнародному праві.

Перелік ключових термінів та понять теми: право Женеви, право Гааги, міжнародне гуманітарне право, кодифікація норм міжнародного гуманітарного права, міжнародні стандарти в галузі прав людини, комбатанти, військовополонені, найманці, шпигуни, населення в міжнародному праві, іноземці, апатриди, біпатриди, режим іноземців, право притулку, натуралізація.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на те, що міжнародне гуманітарне право регулює відносини держав з приводу захисту прав людини у мирний час і у збройних конфліктах.. Необхідно запам'ятати, що спеціальним принципом міжнародного гуманітарного права є принцип рівності всіх, незалежно від статі, мови, кольору шкіри, раси, походження або будь-яких інших ознак. Слід відзначити, що розділ IX Статуту ООН регулює відносини держав у важливій сфері – взаємодії між державою і людиною. Важливим моментом є те, що сучасне міжнародне право у звичаєвих і договірних нормах закріплює невід'ємні права й основні свободи людини, від виконання яких не може відмовитись жодна держава.

Література:

3, 22, 32, 40, 41, 42, 43, 49, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 67, 72, 73, 74, 76, 78, 79, 85, 87, 89, 96, 100, 103, 105, 106, 107, 119, 120, 123, 124, 126, 128, 132, 136.

Тема 8. Відповідальність у міжнародному праві та мирні засоби розв'язання міжнародних спорів.

Семінарське заняття – 2 години

1. Поняття та підстави міжнародно-правової відповідальності.
2. Види та форми міжнародно-правової відповідальності.
3. Міжнародні спори за мирні засоби їх вирішення.

Теми рефератів, доповідей:

1. Підстави міжнародно-правової відповідальності та обставини, що виключають відповідальність держав.
2. Поняття та види міжнародних правопорушень.
3. Види і форми міжнародно-правової відповідальності.
4. Дипломатичні засоби вирішення міжнародних спорів.
5. Судові засоби вирішення міжнародних спорів.

Перелік ключових термінів та понять теми:

гарантії дотримання міжнародного правопорядку, підстави відповідальності, суб'єктивний елемент міжнародно-протиправного діяння, цілі відповідальності, міжнародне правопорушення, міжнародний делікт, ординарні міжнародні правопорушення, міжнародні злочини, види міжнародної відповідальності, форми міжнародної відповідальності, міжнародні спори, право мирного вирішення спорів, репресалія, реторсія, санкція, сатисфакція, репарація, реституція, субституція, компенсація.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на те, що міжнародно-правовий інститут відповідальності становлять норми, що стосуються відповідальності держав у міжнародному праві. Необхідно запам'ятати, що цей інститут є необхідним юридичним засобом забезпечення додержання норм міжнародного права. Слід відзначити, що оціночним критерієм для кваліфікації поведінки держави як міжнародного правопорушення в кожному конкретному випадку є міжнародно-правові акти, приписи яких були порушені. Важливим моментом є те, що принциповою основою сучасної системи мирних засобів розв'язання міжнародних спорів є міжнародно-правовий принцип мирного врегулювання спорів.

Література:

39, 49, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 63, 65, 66, 68, 72, 73, 76, 78, 79, 82, 85, 88, 98, 104.

Тема 9. Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю.

Семінарське заняття – 2 години

1. Основні напрямки міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю.
2. Міжнародні організації у боротьбі зі злочинністю.
3. Правова основа співробітництва в боротьбі з міжнародними злочинами.
4. Міжнародні кримінальні суди.
5. Видача (екстрадиція) злочинців у міжнародному праві.
6. Поняття та система міжнародного кримінального права.
7. Угоди України про правову допомогу по кримінальних провадженнях.

Теми рефератів, доповідей:

1. Міжнародне співробітництво держав в боротьбі з тероризмом.
2. Міжнародно-правове регулювання боротьби з наркотичними засобами і психотропними речовинами.
3. Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол) в боротьбі зі злочинністю.
4. Міжнародне співробітництво держав в боротьбі зі злочинністю в рамках ООН.
5. Транснаціональні злочини.
6. Конвенційні злочини.

Перелік ключових термінів та понять теми:

міжнародні злочини, злочини міжнародного характеру, екстрадиція, міжнародні судові процедури, міжнародний кримінальний суд, міжнародний трибунал, Інтерпол.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на те, що обов'язок співробітництва держав безпосередньо витікає із Статуту ООН. Необхідно запам'ятати, що успішна боротьба зі злочинністю, особливо з тією, що носить міжнародний характер, потребує координації зусиль багатьох держав. Слід відзначити, що боротьба зі злочинністю є однією з важливих внутрішніх функцій держави. Важливим моментом є те, що інтернаціоналізація злочинності,

необхідність об'єднання зусиль держав в боротьбі з нею породило тенденцію інтернаціоналізації кримінального права.

Література:

3, 5, 9, 11, 14, 23, 25, 26, 27, 29, 31, 33, 34, 35, 38, 46, 47, 49, 50, 51, 72, 80, 85, 86, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 101, 111, 121, 122, 127, 131, 135, 137.

5. Завдання для самостійної роботи до змістових модулів.

Завдання для самостійної роботи передбачають підбір, вивчення і конспектування рекомендованих джерел, а також міжнародно-правових актів і нормативно-правових актів України, підготовку і написання рефератів, доповідей на задані теми, вирішення задач.

6. Список рекомендованої літератури.

Нормативно-правові акти України

1. Акт проголошення незалежності України: Прийнятий Верховною Радою України 24 серпня 1991 р. // *Голос України*. - 1991.- 27 серпня.
2. Декларація про державний суверенітет України: Прийнята Верховною Радою України 16 липня 1990р. - К.: Політвидав України, 1990.
3. Конституція України, 1996 р.
4. Закон України "Про дипломатичну службу" від 20 вересня 2001 року. // *Урядовий кур'єр*. – 24 жовтня 2001 р. № 194.
5. Закон України „Про боротьбу з тероризмом”, від 20 березня 2003 р. // *Урядовий кур'єр*. -2003.- 23 квітня.
6. Закон України „Про державний кордон України”, від 4 листопада 1991.- // *Голос України*.-1991.- 18 грудня.
7. Закон України „Про міжнародні договори України”. від 29 червня 2004 року. // *Урядовий кур'єр*. – 18 серпня 2004 р. № 155
8. Закон України „Про правонаступництво України”: від 12 вересня 1991р. // *Голос України*. —1991.- 24 вересня.
9. Закон України „Про ратифікацію Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією” 16 березня 2005 р.
10. Закон України „Про ратифікацію Консульської конвенції між Україною та Італійською Республікою” від 12.01.05.
11. Закон України „Про ратифікацію Угоди про співробітництво учасників Співдружності незалежних держав з питань повернення неповнолітніх у держави їх постійного проживання” від 12.01.05.
12. Положення про акредитацію співробітників дипломатичних і консульських установ іноземних держав, міжнародних організацій та їхніх представництв, інших іноземних організацій: Затв. наказ МЗС від 13 січня 2003р. // *Офіційний вісник України*. - 2003.- №5.- Ст.202
13. Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні: Затв. Указом Президента України від 10.06.93 // *Голос України*.- 1993.- 26 червня.
14. "Про Національне центральне бюро Інтерполу: Наказ МВС України від 7.04.93. №194.
15. Деякі питання адаптації законодавства України до законодавства Європейського союзу. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2004 р. № 1356 // *Офіційний вісник України*. – 2004. № 42 – Ст. 2763.
16. МЗС України; Наказ, Порядок від 05.02.2007 № 15 Про затвердження Порядку оформлення тимчасового відрядження дипломатичних працівників для призначення на посади дипломатичних радників у центральних органах виконавчої влади.
17. Міжнародний документ від 23.04.2007, 05.02.2007, 11.05.2007 Угода у формі обміну нотами про продовження мандату Місії Європейської Комісії з надання допомоги в питаннях кордону Україні та Республіці Молдова.

18. МЗС України; Наказ, Порядок, Форма типового документа, Картка від 19.03.2007 № 48 Про затвердження Порядку погодження кандидатур на посади керівників культурно-інформаційних центрів у складі закордонних дипломатичних установ України.

19. МЗС України; Наказ, Положення від 25.05.2007 № 111 Про затвердження Положення про почесних (нештатних) консульських посадових осіб іноземних держав в Україні та консульські установи, що очолюються такими посадовими особами.

20. МЗС України; Наказ, Порядок, Форма типового документа від 09.01.2006 № 1 Про затвердження Порядку оформлення і видачі дипломатичними представництвами та консульськими установами України паспорта громадянина України для виїзду за кордон.

Міжнародні нормативно-правові акти.

21. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций, Международное право в документах. - М.,1982; -С.4-12.

22. Женевские конвенции от 12 августа 1949 года и Дополнительные протоколы к ним,- Б.м., 1994.- 320с.

23. Заключний акт наради по безпеці і співробітництву в Європі /Права людини. Міжнародні договори України, декларацій, документи. - К., Наукова думка, 1992.-С.181-192.

24. Віденська конвенція про право міжнародних договорів //Відомості Верховної Ради УРСР,- 1986.- №50.- С.101.

25. Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом: Конвенція з питань відмивання грошей. — К.,1993.

26. Международная конвенция о борьбе с захватом заложников: Принята ГА ООН 17 декабря 1979 г.- М., 1980.

27. Заключний акт наради по безпеці і співробітництву в Європі /Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документ - К.. Наукова думка, 1992. С.181-192.

28. Кирик В., Моцик О. Конвенція про правонаступництво держав щодо державної влади, державних архівів і державних боргів, /Рад право. - 1984. - 12.- С.59-62

29. Про затвердження Додаткового протоколу до Угоди між урядами держав - учасниць Чорноморського Економічного співробітництва про співпрацю у боротьбі зі злочинністю, зокрема організованою: Постан. КМ України від 21 серпня 2003р.№1315// Офіційний вісник України.-2003.-№34.-Ст. 1829

30. Статут Організації Об'єднаних Націй. — ООН, Сб. документів. М. , 1985.

31. Соглашение о сотрудничестве между МВД Украины и МВД Республики Польша в борьбе с преступностью/ МВД Украины К., 1992.

32. Права людини і професійні стандарти для працівників правоохоронних органів в документах міжнародних організацій. – К., Сфера, 2002. – 413 с.

33. Рада Європи; Статус, Список, Міжнародний документ від 04.06.2007

Список підписань та ратифікацій Додаткового протоколу до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (ETS N 191)

34. Рада Європи; Статус, Список, Міжнародний документ від 04.06.2007
Список підписань та ратифікацій Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах (ETS N 182)

35. Рада Європи; Статус, Список, Міжнародний документ від 04.06.2007
Список підписань та ратифікацій Європейської конвенції про введення одноманітного закону про арбітраж (ETS N 56)

36. Рада Європи; Статус, Список, Міжнародний документ від 04.06.2007
Список підписань та ратифікацій Додаткового протоколу до Європейської конвенції про передачу засуджених осіб (ETS N 167)

37. Рада Європи; Статус, Список, Міжнародний документ від 04.06.2007
Список підписань та ратифікацій Третього протоколу до Генеральної угоди про привілеї та імунітети Ради Європи (ETS N 28).

38. Рада Європи; Статус, Список, Міжнародний документ від 10.05.2007
Список підписань та ратифікацій Європейської угоди про передачу відповідальності за біженців (ETS N 107)

39. Рада Європи; Статус, Список, Міжнародний документ від 10.05.2007
Список підписань та ратифікацій Протоколу N 13 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари за будь-яких обставин (ETS N 187)

40. Рада Європи; Статус, Список, Міжнародний документ від 10.05.2007
Список підписань та ратифікацій Додаткового протоколу до Конвенції про скорочення випадків багатогромадянства та про військову повинність у випадках багатогромадянства (ETS N 96)

41. Рада Європи; Статус, Список, Міжнародний документ від 10.05.2007
Список підписань та ратифікацій Європейської конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів (ETS N 93)

42. Рада Європи; Статус, Список, Міжнародний документ від 10.05.2007
Список підписань та ратифікацій Конвенції про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні (ETS N 144)

43. СНД; Статус, Міжнародний документ від 01.03.2007
Відомості про виконання внутрішньодержавних процедур щодо Договору про створення Міждержавного фонду гуманітарного співробітництва держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав від 25 травня 2006 року

44. Європейський Союз, Україна; Протокол, Міжнародний документ від 07.03.2007
Протокол консультацій між делегацією Європейської Комісії та України у галузі повітряного транспорту.

45. МЗС України, Молдова, Європейський Союз; Угода, Нота, Міжнародний документ від 23.04.2007, 05.02.2007, 11.05.2007 № 640/23-011-1752, DM06/1-2243, ER/E2StSD(2007)507223 Угода у формі обміну нотами про продовження мандату Місії Європейської Комісії з надання допомоги в питаннях кордону Україні та Республіці Молдова.

46. СОТ, Україна; Протокол, Міжнародний документ від 05.02.2008
Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі.

47. США, Кабінет Міністрів України; Угода, Міжнародний документ від 31.03.2008

Рамкова угода між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про співробітництво в дослідженні та використанні космічного простору в мирних цілях

48. Європейське космічне агентство, Кабінет Міністрів України; Угода, Міжнародний документ від 25.01.2008 Угода між Урядом України та Європейським космічним агентством щодо співробітництва у використанні космічного простору в мирних цілях

49. Рада Європи; Статус, Список, Міжнародний документ від 18.01.2008 Список підписань та ратифікацій Європейської конвенції про незастосування строків давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів (ETS N 82)

Монографії

50. Международный уголовный суд. – М.: «Издательство ПРИОР», 2002. – 272 с.

51. И.П.Блищенко. И.В.Фисенко. Международная уголовный суд. М. - 1998.

52. Дюразель, Жан-Батіст Історія дипломатії від 1919 року до наших днів /Пер з фр. Є.Марічева, Л.Погорєлової, В.Чайковського. – К.: Основи, 1999. – 903 с.

53. Иванов Д.В. Беженцы в современном международном праве издательство: «Международные отношения», 2006 р. с. 200

Підручники

54. Анцелевич Г.О., Покрещук О.О. Міжнародне право Підручник. Затверд. М-вом освіти і науки. Укр. /М-во економіки та з питань Європейської інтеграції Укр. Українська акад. зовнішньої торгівлі – Київ: Алерта –Пектораль, 2003 – 409 с.

55. Буткевич В.Г. Міжнародне право. Основи теорії: Підручник /В.Г.Буткевич (ред.), В.В.Мицик, О.В.Задорожній. - Київ: Либідь, 2002.-606с.

56. Международное публичное право: Учебник. - Изд. 2-е, перераб. и допол. / Под ред. К.А. Бекашева. - М., 2001. - 640 с.

57. Баймуратов М.О. Міжнародне право. – Х.: „Одіссей”, 2002.- 672 с.

58. Лукашук И.И. Международное право. Общая часть. Учебник. - М.: Издательство БЕК, 1997.-371 с.

59. Лукашук И.И. Международное право. Особенная часть. Учебник. - М.: Издательство БЕК, 1997.-410 с.

60. Права человека: Учебник для вузов /Отв. ред. чл.-корр. РАН д.ю.н. Е.А.Лукашева. – М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА – М), 2002. – 573 с.

61. Международное публичное право. Учебник. Издание второе, переработанное и дополненное / Под ред. К.А. Бекашева. — М., 2001. - 640 с.

62. Международное право: Учебник /Отв. ред. Ю.М.Колосов, В.И.Кузнецов. – М.: Междунар. отношения, 1995. – 608 с.

63. Международное право: Учебник /под редакцией Ю.М.Колосова, Э.С. Кривчикова. Москва, - 2000.

64. Сандровский К.К. Международное таможенное право: Учебник. – К.: О-во „Знання”, КОО, 2000. – 461 с.

65. Пітер Маланчук Вступ до міжнародного права за Ейкхерстом пер. з

англ. – Харків: Консул, 2000. – 592 с.

66. Тимченко Л.Д. Международное право: Учебник/ МВД Украины. Нац. ун-т внутр. дел.- Изд. 2-е, стереотип.- Харьков: Консум, 2002.- 525с. /X91 T419/

67. Тиунов О.И. Международное гуманитарное право: Учебник для вузов, - М.: НОРМА-ИНФРА-М, 1999.- 315с.

68. Черкес М.Ю. Міжнародне право: Підручник. - 2-ге вид., стер. - К.: Т-во "Знання", КОО, 2001. - 284 с.

69. Міжнародне право: Підручник. – Суми: ВТД «Університетська книга»; Одесса: «Астропринт», 2006. – 424с.

70. Действующее международное право : в 2 томах том 1. Колосов Ю.М. Кривчикова Э.С., сост., «Международные отношения» - 2007, 766 с.

71. Действующее международное право : в 2 томах том 2. Колосов Ю.М. Кривчикова Э.С., сост., «Международные отношения» - 2007, 511 с.

72. Шумилов В.М. Международное право, издательство: «Велби», 2008. - 488 с.

Навчальні посібники

73. Антонович М.М. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. - К.: Вид. дім "КМ Академія"; Алерта, 2003. - 308 с.

74. Блищенко И.П. Дипломатическое право: Учебное пособие для вузов.- Изд. 2-е, испр. и доп.- Москва: Высшая школа, 1990.- 287с.

75. Гуменюк Б.І. Сучасна дипломатична служба: Навчальний посібник для студентів гуманітарних спеціальностей вузів.- Київ: Либідь, 2001.- 255с.

76. Дмитрієв А.І., Муравйов В.І. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. - Стер. вид. / Відп. Редактори Ю.С. Шемшученко, Л.В. Губернський - К.: Юрінком Інтер, 2001. - 640 с.

77. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу: Навч. посіб: Пер. з англ. – К.: Т-во „Знання”, КОО, 2002. – 381 с.

78. Мацко А.С. Міжнародне право: Навчальний посібник/ МАУП.- Київ: МАУП, 2002.- 212с.

79. Международное публичное право: категории и термины; Учеб. пособие /МВД России. Санкт-Петербургский университет. Акад. права, экономики и безопасности; Под общ. ред. В.П. Сальникова. – Спб, 2003. – 78 с.

80. Негодченко О.В. Міжнародне співробітництво у сфері правосуддя: Навч. посібник/ МВС України. Юридична академія.- Дніпропетровськ: Поліграфіст, 2002.- 68с.

81. Чубарев Л. Элементарный курс права міжнародних договорів: Навч. посібник/ Чубарев, Л.Валентин; Міжнар. ін-т лінгвістики і права.- К., 2001. -175с .

82. Буроменський М.В. Міжнародне право: Навч. посібник. К0, 2005. – 336 с.

83. Международное публичное право в вопросах и ответах Е.Г.Моисеев, К.А.Бекашев издательство «ТК Велби» 2006. - 224 с.

84. Е.Ю.Бархатова Международное публичное право в вопросах и ответах издательство «ТК Велби» 2007. - 232 с.

85. Бекашев К.А., Моисеев Е.Г. Международное публичное право в вопросах и ответах: учебное пособие, издательство: М.: Проспект, 2008. – 224 с.

Конференції

86. Стратегія і досвід боротьби з організованою злочинністю і нелегальним наркобізнесом: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 16-19 серпня 1994 р.)/ МВС України. Асоціація поліцейських укр. походження в США.- К., 1995.- 176с.

Статті

87. Шкуратенко О. Участь України в ООН по законодавчому визначенню міжнародних стандартів прав і свобод людини// Право України.- 2002.- № 3.-С.59-62.

88. Белалова Б.Ш. К вопросу кодификации норм международно-правовой ответственности государств.// Вестник МГУ.Серия 11 Право.- 2000.-№4.- С.90-99.

89. Белов А.В. Двойное гражданство и проблема лояльности// Известия вузов .Правоведение.- 2002.-№2.- С.157-161.

90. В планетарном архипелаге финансового криминалитета. Государства, мафиозные структуры и транснациональные корпорации (ТНК)// Інформаційний бюлетень МНДЦ.- К., 2001.- №12.- С.82-89.

91. Виноградова О. Видача (екстрадиція) осіб, які вчинили злочини // Адвокат. - 1999.- №1. - С.13-14.

92. Віднянський С.В. Зовнішня політика України як предмет історичного аналізу: концептуальні підходи та перспективи/ С.В.Віднянський. А.Ю.Мартинов// Український Історичний журнал.- 2001.- №4.- С.41-57.

93. Возможные направления развития современного терроризма и международного сотрудничества по борьбе с ним / Рубрика М.Куршева// Уголовное право.- 2003.- №1.- С. 126-127.

94. Крижанівський С.В. Питання співвідношення Конституції України з міжнародними документами про права людини.// Науковий вісник Української академії внутрішніх справ.- Київ, 1998.- Вип.4.- С.31-34.

95. Кулик М. Встановлення критеріїв справедливості правового регулювання делімітації континентального шельфу// Право України.- 2001.-М7.- С.106-109.

96. Лукашук И.И. Концепция права международной ответственности// Государство и право.- 2003.- №4.- С.79-87.

97. Моцик О. Нові зусилля міжнародного співробітництва у боротьбі з незаконним обігом наркотичних і психотропних речовин //Рад. право. 1990.-№.12.- С. 68-71.

98. Полешко А. Рада Європи- на захисті прав людини // Право України.- Київ, 1999.-№7.-С.36-38

99. Політико-правові передумови боротьби з тероризмом в Україні// Інформаційний бюлетень МНДЦ.- К., 2001.- №12.- С.61-66.

100. П.Єгоров О. Про співвідношення норм міжнародного і національного права // Право України.- 1993.- №3.- С.37.

101. Присяжнюк Т. Система Європейської Конвенції про захист прав і основних свобод людини - унікальний інструмент захисту порушених прав// Право України.- 2001.- №6.- С.32-37.

102. Трагнюк О. Тлумачення норм міжнародних договорів національним судом// Право України,- Київ, 2003.- С.91-95.
103. Чефранов А. Європейський суд з прав людини - один з ефективних засобів захисту прав та свобод громадян України// Вісник прокуратури.- 2002.- К№5.-С. 120-123.
104. Чеботарев А.С. Защита прав женщин/ Государство и право 1995, № 2
105. Эрделевский А. Компенсация морального вреда в европейском суде по правам человека // Законность.- 2000.- С.38-42.
106. Цивадзе Н.А. Задачи международного права в глобальном мире (По материалам юридического форума «Глобализация государство, право, XXI в. //Государство и право 2003 - № 10. – С, 113-119.
107. Трагнюк О. Тлумачення норм міжнародних договорів національним судом //Право України. – Київ, 2003. – С. (91-95.).
108. Шемякін О. Міжнародно-правові основи режиму континентального шельфу України/ О.Шемякін, С. Благодельський// Право України.- 2002.-№3.- С.158-161.
109. Марисюк К. До питання про ознаки транснаціональних злочинних організацій //Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. – Львов, 2004. – С. 369-370.
110. Марченко М.Н. Особенности нормативно-правового договора как источника права //Вестник МГУ. Серия 11 Право – 2004. № 1.с 3-15.
111. Г.Косих „Орієнтир – сучасні потреби зовнішньої політики”. „Урядовий кур’єр” № 79 від 28 квітня 2005 р.
112. М.Конюхов „Космічна галузь і міжнародне співробітництво” „Урядовий кур’єр” № 51 22 березня 2005 р.
113. Матюшина А. „Шість напрямків зовнішньої політики МЗС” „Урядовий кур’єр” № 50 19 березня 2005 р.
114. Кучерук О „Династичні шлюби давнини” „Урядовий кур’єр” № 51 22 березня 2005 р.
115. Кубинський В. „ООН: напередодні змін” „Урядовий кур’єр” № 46 15 березня 2005 р.
116. „Україна - віце-голова в Комісії ООН” „Урядовий кур’єр” № 47 16.березня 2005 р.
117. Анікіна Т. Співвідношення прецедентної практики судів Європейського Союзу та Європейського Суду з прав людини. // Підприємництво, господарство і право. – 2008. - № 8. – С. 145-148.
118. Анакіна Т. Обмеження темпоральної дії рішень суду правосуддя // Підприємництво, господарство і право. – 2008. - № 7. – С. 47-49.
119. Пунь С. Основні напрями та сфери міжнародного співробітництва держав із протидії транснаціональній організованій злочинності // Підприємництво, господарство і право. – 2008. - № 5. – С. 29-32.
120. Шаповал В Конституція і міжнародне право: до питання про взаємозв’язок і взаємовплив // Право України. - 2009.-№7.-С.88-95.
121. Буткевич В Генеза доктрини міжнародної правосуб’єктності індивіда // Право України.- 2010.-№ 2.-С.44-55.

Збірники

122. Україна в міжнародно-правових відносинах. Боротьба із злочинністю та взаємна правова допомога. (книга перша). /Збірник документів (українською і російською мовами). – Юрінком. – Київ, 1996. – 1184 с.

123. ООН в борьбе за права человека: Материалы VIII Конгресса ООН по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями. - К.: МВД Украины, 1991.

124. Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи. — К., 1992,-Наукова думка.

125. Міжнародне право в документах /Ред.: М.В.Буролинский, Укл.: Ю.В.Щокін, В.М. Стешенко, Р.Б. Хорольський, - Харків, 2003. – 375 с.

126. Международная защита прав и свобод человека /Сборник документов. М.:Юрид.лит. 1990 г.

Звіти

127. Отчет о научно-исследовательской работе "Правовые, организационные и методические вопросы, связанные с членством Украины в Интерполе //Украина. МВД. УАВД Ниц. — К., 1993.

Практикуми

128. М.Дженіс, Р.Кей, Е.Бредлі Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування. Пер з англ.. – К.:АртЕк”, 1997. – 624 с.

Словники-довідники.

129. Международное право словарь-справочник /Под ред.Трофимова М., Инфра-м, 1997.

130. Международные организации системы ООН: справочник М.: Междун. отношения, 1990.

131. Міжнародно-правові стандарти поведінки працівників правоохоронних органів при підтриманні правопорядку: Документально-джерелознавчий довідник для співробітників правоохоронних органів (міліції)/ Центр з прав людини. НАВСУ. Ін-т держави і права ім.В.М.Корецького; Упор. Ю.І.Римаренко, Я.Ю.Кондратьєв, І.Г.Кириченко.- Київ, 2002.- 126с.

Автоферати

132. Гринчак В.А. Притулок у міжнародному праві: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук (12.00.10)/ Національна академія наук України. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького,- К., 1995.- 18с.

133. Абдулаев М. И. Соотношение международного и внутригосударственного права (проблемы теории): Автореф. дис. ...канд. юрид. наук (12.00.01, 12.00.10)/ Санкт-Петербургский гос. ун-т.-Санкт-Петербург, 1992.- 16с.

134. Юдін З.М. Тлумачення договору: Автореф. дис. канд. юрид. наук (12.00.01) /Одеська нац. юрид. академія – Одеса, 2004. – 19 с.

Наукові праці

135. Левченко В.Г. Международно-правовые стандарты деятельности органов внутренних дел // Вопросы совершенствования нормативного регулирования деятельности ОВД.- Сб. науч. трудов в 2-х частях. Уфим. ВШ, 1991.- Ч.1.—С.24.

Веб-сайти.

136. <http://www.cidct.org.Ua/uk/publications/Panchuk/1.html>.
137. <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010912-4.html>.
138. www.diplomacy.edu.
139. www.auswaertiges-amt.de.
140. www.state.gov.
141. www.fco.uk.

7. Приблизні теми для самостійної наукової роботи

1. Міжнародне публічне право в системі міжнародних соціальних норм.
2. Розвиток основних принципів міжнародного права.
3. Міжнародно-правові проблеми застосування збройної сили в міждержавних відносинах.
4. Взаємодія міжнародного публічного та міжнародного приватного права.
5. Імунітет як властивість суб'єктів міжнародного права.
6. Правове регулювання міжнародних зв'язків суб'єктів федерацій.
7. Проблема міжнародної правосуб'єктності індивіда.
8. Інститут громадянства і міжнародне право.
9. Механізм міжнародно-правового регулювання.
10. Процес міжнародної правотворчості.
11. Міжнародні договори як джерела міжнародного права.
12. Норми міжнародного права в правовій системі України.
13. Конституція України і міжнародне право.
14. Форми реалізації міжнародних договорів у сфері внутрішньодержавної юрисдикції України.
15. Демократія і міжнародне право.
16. Теорія і практика реалізації відповідальності в міжнародному праві.
17. Міжнародно-правова відповідальність міжнародних організацій.
18. Правовий статус дипломатичного представництва і його персоналу.
19. Дипломатичні привілеї та імунітети: правове регулювання та практика.
20. Правове становище консульських установ та їх персоналу.
21. Роль ООН у розвитку міжнародного права.
22. Спеціалізовані установи ООН і їх статус (на прикладі конкретної установи).
23. Світова організація торгівлі і Україна.
24. Європейський союз: конфедерація чи міжнародна організація.
25. ГУАМ: правовий статус і діяльність.
26. Державний кордон України: правовий режим і практика.
27. Проблема міжнародно-правового режиму Дунаю.
28. Співробітництво держав у боротьбі з міжнародним тероризмом.
29. Екстрадиція в міжнародному праві.
30. Статут Міжнародного кримінального суду.
31. Європейський суд з прав людини.
32. Участь України в миротворчих операціях.
33. Міжнародно-правові основи знищення ядерної зброї та Україна.
34. Проблема нерозповсюдження ядерної зброї у міжнародному праві.
35. Право на розвиток в міжнародному праві.
36. Зміна клімату і міжнародне право.
37. Збройні конфлікти та охорона культурних цінностей: правове регулювання.
38. Правове регулювання охорони морських живих ресурсів.

39. Формування міжнародного процесуального права.
40. Міжнародне судовий розгляд як засіб вирішення міждержавних суперечок.
41. Проблеми застосування міжнародно-правового звичаю у внутрішньому правопорядку України.

8. Контрольні питання для підготовки до заліку.

1. Історія виникнення та розвитку міжнародного права.
2. Поняття та особливості сучасного міжнародного права.
3. Міжнародні відносини, міжнародне право і зовнішня політика: їх співвідношення.
4. Дія міжнародних угод у просторі, часі та за колом суб'єктів.
5. Умови недійсності міжнародної угоди.
6. Припинення та зупинення дії міжнародного договору.
7. Міжнародні організації - суб'єкти міжнародного права їх правосуб'єктність та функції
8. Порядок створення міжнародних організацій та припинення їх існування, класифікація міжнародних організацій..
9. ООН: історія створення та значення у сучасному світі.
10. Статут ООН - універсальний міжнародний договір.
11. Генеральна Асамблея ООН: склад, функції, повноваження.
12. Правовий режим іноземців.
13. Право притулку. Декларація ООН про право притулку 1967р.
14. Міжнародний захист прав людини в умовах збройного конфлікту.
15. Міжнародного правові питання громадянства. Підстави набуття громадянства.
16. Інтерпол: структура, функції, цілі.
17. Основні напрямки співробітництва держав у боротьбі із злочинністю. Інститут екстрадиції.
18. Основні організаційні форми співробітництва держав у боротьбі із злочинністю.
19. Міжнародне співробітництво у боротьбі з незаконним обігом наркотиків.
20. Міжнародна боротьба з актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації.
21. Міжнародне співробітництво в боротьбі з міжнародним тероризмом.
22. Міжнародне співробітництво у боротьбі із злочинністю в рамках ООН.
23. Рада безпеки ООН: склад, функції, повноваження.
24. Економічна та соціальна Рада ООН: склад, функції, повноваження.
25. Міжнародний суд ООН: склад, функції, повноваження.
26. Спеціалізовані установи ООН.
27. Міжнародні регіональні організації Європи.
28. Міжнародне публічне та міжнародне приватне право їх співвідношення.
29. Система міжнародного права.
30. Визнання в міжнародному праві.
31. Правонаступництво у міжнародному праві.
32. Способи надання обов'язкової юридичної сили міжнародним договорам.
33. Міжнародні конференції: поняття, порядок проведення, акти..
34. Поняття та підстави міжнародно-правової відповідальності.

35. Поняття і види міжнародних правопорушень.
36. Матеріальні форми відповідальності в міжнародному праві.
37. Нематеріальні (політичні) форми відповідальності в міжнародному праві.
38. Основні принципи сучасного міжнародного права.
39. Норми сучасного міжнародного права: поняття і види.
40. Кодифікація міжнародного права.
41. Джерела сучасного міжнародного права.
42. Співвідношення договору і звичаю.
43. Суб'єкти міжнародного права: поняття, правосуб'єктність, види.
44. Держави – основні суб'єкти міжнародного права.
45. Право міжнародних договорів та кодифікаційні акти.
46. Поняття та класифікація міжнародних договорів.
47. Форма, мова та структура міжнародного договору.
48. Поняття та стадії укладання міжнародного договору.
49. Мирні засоби вирішення міжнародних спорів.
50. Поняття та види територій у міжнародному праві.
51. Міжнародні території з особливим режимом.
52. Співвідношення міжнародного та внутрішньодержавного права.
53. Функції міжнародного публічного права.
54. Державна територія та її складові частини.
55. Правові підстави та способи зміни державної території.
56. Державні кордони: поняття, види, способи їх встановлення.
57. Арктика і Антарктика їх правовий режим.
58. Континентальний шельф та виняткова економічна зона, їх правовий режим.
59. Міжнародно-правовий режим річок. Міжнародно-правовий режим Дунаю.
60. Право зовнішніх зносин держав, кодифікаційні акти.
61. Внутрішньодержавні органи зовнішніх зносин держав їх функції.
62. Зарубіжні органи зовнішніх зносин держав.
63. Кадровий склад дипломатичного представництва.
64. Порядок призначення і відкликання дипломатичних та консульських представників.
65. Функції дипломатичного представництва.
66. Дипломатичні імунітети і привілеї.
67. Міжнародне гуманітарне право його інституту.
68. Етапи процесу кодифікації норм міжнародного гуманітарного права.
69. Міжнародні стандарти у сфері прав людини та їх відображення в міжнародних документах.
70. Поняття та склад населення у міжнародному праві.

9. Словник основних термінів

Автarkія (грец. autárkeia – самовдоволення) – замкненість, самодостатність, намагання відмовитися від участі в міжнародному поділі праці та виробляти весь спектр товарів і послуг самостійно.

Автократія (грец. αὐτός – сам, κράτος – влада) – політика, спрямована на національну економічну самозабезпеченість, відокремленість національної економіки від економік інших держав.

Автономія (грец. αὐτός – сам і грец. νόμος – закон) – право на самоврядування у визначених межах, надане законом (конституцією) частині державної території. Автономна територіальна одиниця самостійно вирішує питання, віднесені до її компетенції центральною владою.

Агреман (від фр. agreement – згода) – згода приймаючої держави на призначення певної особи в якості глави дипломатичного представництва акредитуючої держави.

Агресія (фр. agressif – нападник, войовничий) – усі види та форми незаконного, з огляду на статус ООН, збройного нападу та застосування сили однією державою чи групою держав щодо суверенітету, територіальної або політичної незалежності іншої країни, народу.

Альтернат (від лат. alterno – чергую, змінюю) – правило, згідно з яким в екземплярі міжнародного договору, призначеного для даної договірної сторони, назва цієї сторони в загальному переліку сторін, підписи її уповноважених, печатки, а також текст договору мовою держави даної сторони ставляться на першому місці та для підпису залишається місце з лівого боку або зверху, якщо підписи розміщуються один над другим.

Анклав (фр. enclave – від лат. inclavare – закривати на ключ) – частина території однієї держави, що повністю оточена сухопутною територією іншої держави або держав.

Анексія (лат. annexio – приєднання) – насильницьке приєднання державою території іншої держави.

Апартеїд (на Африк. мові Apartheid – роздільне проживання) – міжнародний злочин, направлений проти людства, політика расової сегрегації, дискримінації та гноблення, яка проводилася урядом ПАР щодо корінного африканського та іншого неєвропейського населення до початку 90-х рр. ХХ ст.

Асамблея – 1) державний або керівний орган будь-якої міжнародної організації (наприклад Генеральна Асамблея ООН); 2) збори тієї чи іншої державної або міжнародної установи, прихильників певного громадського руху.

Асиміляція (від лат. assimilatio – уподібнення) – процес поглинання одного етносу іншим.

Асоційоване членство – неповне, часткове членство держави, громадської організації, особи або соціальної групи в об'єднанні, що часто обмежується статусом спостерігача.

Аташе ((фр. attaché – прикріплений)) – ранг співробітника дипломатичного представництва та відомства закордонних справ або особа, що відає певними

питаннями у дипломатичній місії (аташе з питань культури, військовий аташе)

Біженець – особа, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань.

Блискуча ізоляція (*splendid isolation*) – термін виник на позначення англійської дипломатичної доктрини, що характеризувалася утриманням від усіляких попередніх і довготривалих союзів з іншими державами і збереженням повної свободи дії.

Віза (фр. *visa* від лат. *visus* – побачений) – етикетка (відмітка чи позначка) в паспортному документі, що оформлена уповноваженими державними органами України та є дозволом на в'їзд особи на її територію на зазначений у ній строк або на транзитний проїзд через її територію протягом відповідного строку.

Вірча грамота (лат. *litterae credentiales*) – документ, за допомогою якого здійснюється акредитація дипломатичного представника. Засвідчує показний (дипломатичний) характер місії і особи дипломатичного представника.

Визнання – акт, яким держава визнає нову державу або новий уряд іншої держави.

Внутрішні води – розташовані в межах державної території озера, річки, канали, внутрішні моря, затоки, бухти та лимани, які мають ширину проходу, меншу за 24 морські милі, або частини морських вод з більшою шириною проходів, якщо вони історично належать даній державі.

Геноцид (от греч. *γένος* – рід, племя та лат. *caedo* — вбиваю) – міжнародний злочин, що здійснюється з наміром знищити повністю або частково будь-яку національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку.

Геополітика (від грец. *γη* – земля + *πολιτική* – мистецтво управління державою) – одне з фундаментальних понять військової, політичної географії, географії світового господарства та теорії міжнародних відносин, характеризує місце і конкретно історичні форми впливу територіально-просторових особливостей розташування держав чи блоків держав на локальні, регіональні, континентальні або глобальні міжнародні процеси.

Глобалізація – це процес інтернаціоналізації та інтеграції світової спільноти, який відображає якісно новий стан просторових взаємозв'язків у політиці, економіці, екології, культурі, ідеології тощо.

Глобалізм (від лат. *globus* – шар) – це вища стадія інтернаціоналізації та інтеграції світової економіки, система абсолютної економічної і політичної влади нових глобальних монополістичних корпорацій, які вийшли з-під контролю націй держав свого походження і базування, маневрують фінансовим капіталом і посилюють експлуатацію багатьох країн і регіонів.

Гоноріс кауза (лат. *honoris causa* – заради шани) – за заслуги, почесне звання, почесна посада.

Держава – первинний та основний суб'єкт міжнародного права, а також учасник міжнародних відносин. Держава є поєднанням трьох елементів: певної території, населення, що на ній проживає, та політичної організації (влади).

Держава реєстрації – держава, в офіційний реєстр якої занесені повітряні, морські та річкові судна, космічні об'єкти.

Держава прапора – держава, під прапором якої законно плаває певне судно.

Дезавування (фр. *désavouer* – незгода) – спростування дій свого дипломатичного представника або іншої офіційно уповноваженої особи урядом чи іншим компетентним органом держави.

Делімітація кордонів (лат. *delimitatio* – встановлення меж) – договірне встановлення лінії державного кордону, що здійснюється за картами, як правило, великомасштабними, із детальним зображенням на них рельєфу, гідрографії, населених об'єктів.

Демаркація кордонів (лат. *demarcatio* – розмежування) – визначення та позначення ліній державного кордону на місцевості відповідно до договорів про делімітацію кордону та доданих до них карт і описів.

Денонсація міжнародного договору (фр. *denoncer* – розривати) – засіб припинення дії двостороннього міжнародного договору або виходу із багатостороннього міжнародного договору в порядку та строки, обумовлені в такому договорі.

Депозитарій (від лат. *depositarium* – сховище) – хранитель оригінального тексту багатостороннього міжнародного договору та всіх документів, що до нього належать (заяв, застережень, ратифікаційних грамот, документів про денонсацію та інше).

Депортація (лат. *deportatio* – вигнання, висилка) – примусова міграція, виселення.

Де-юре (лат. *de jure*) – юридично, за правом, формально.

Де-факто (лат. *de facto*) – фактично.

Джентльменська угода (*gentleman agreement*) – усна дипломатична угода без будь-яких письмових доказів.

Діаспора (від грецьк. *διασπορά* – розсіяння) – розселення значної частини народу поза межами своєї країни чи етнічної території.

Добрі послуги (фр. *bonus offices*, англ. *good offices*) – передбачає, що коли переговори між двома державами не мають перспектив і здатні лише загострити становище, одна чи кілька третіх країн мають право запропонувати свої послуги з метою налагодження контакту і мирного врегулювання проблеми.

Дуайен (фр. *doyen* – старійшина, староста) – протокольний голова (старійшина) дипломатичного корпусу в країні перебування (в англійських країнах зазвичай іменується деканом).

Екзекватура (від лат. *exsequor* – виконую) – 1) приведення до виконання в даній країні судового рішення, що винесене в іншій країні; 2) офіційний документ, що посвідчує визнання консулу урядом держави, що приймає.

Економічна зона – 200-мильна морська смуга, яка прилягає до територіальних вод держави, відкрита для вільного судноплавства, але заборонена для будь-якої господарської діяльності з боку інших країн без спеціального дозволу

(ліцензії).

Екстериторіальність – повний імунітет, тобто звільнення від юрисдикції будь-якої держави на тій підставі, що відповідна особа (або установа) вважається начебто такою, що знаходиться на території держави, громадянство (або національність, якщо мова йде не про фізичних осіб) якої вона має.

Екстрадиція (фр. extradition від лат. ex — з, поза + traditio — передача) – передача злочинців державою, на території якої він знаходиться, іншій державі на вимогу останньої з метою притягти злочинця до кримінальної відповідальності або виконання вироку, що набрав чинності.

Еміграція (лат. emigratio – виселення, переселення) – виїзд за межі країни на постійне проживання.

Етнос (від грец. ethnos – народ, група, плем'я) – це усталена спільність людей, що історично склалася на певній території та позначена спільністю мови, культури, побуту, психічного складу, єдністю етнічної самосвідомості, зафіксованій у самоназві.

Етніонім – самоназва мовної спільності людей, яка визнається кожним її представником.

Імміграція (лат. immigro – вселяюся, в'їжджаю) – в'їзд до країни на постійне проживання.

Імплементация (лат. impleo — «наповнюю», «виконую») – процес входження норм міжнародного права в національне законодавство.

Імунітет держави – принцип міжнародного права, що витікає з державного суверенітету і означає певні виключення з міжнародно-правових зобов'язань.

Інсурекція (лат. insurrectio, від insurgo – повстаю) – збройне повстання проти державної влади.

Каботаж – судноплавство між портами однієї країни. Розрізняють великий каботаж – перевезення вантажів і пасажирів між портами різних морів і малий каботаж – перевезення між портами одного і того ж моря.

Клаузула (лат. clausula – закінчення) – особливе положення в міжнародному договорі.

Комюніке (фр. communiqué, від лат. communico – повідомляю) – офіційне повідомлення про події міжнародного характеру.

Концесія – 1) договір про передання в експлуатацію іноземній юридичній або фізичній особі на певний період природних багатств, що належать державі, а також підприємств, господарських об'єктів; 2) підприємство, засноване на базі такого договору.

Меморандум – дипломатичний документ відповідної держави, в якому докладно викладається фактичний бік міжнародного питання, робиться аналіз тих або інших положень, наводяться обґрунтування позиції держави.

Міграція – переміщення населення між населеними пунктами, пов'язане зі зміною постійного місця проживання.

Мораторій – відкладення на певний строк виконання державою своїх міжнародно-правових зобов'язань.

Морська миля (міжнародна або географічна) – одиниця виміру відстаней, яка дорівнює середній довжині 1' дуги меридіана, що становить 1 км 852 м.

Нота – документ дипломатичної переписки; офіційне дипломатичне звернення уряду однієї держави до уряду другої.

Нотифікація (лат. notificare — сповіщаю, роблю відомим) – офіційне повідомлення міністерством зовнішніх справ, дипломатичним (консульським) представництвом, міжнародною організацією або її посадовою особою шляхом направлення ноти або іншого документа, в якому викладається точка зору держави з певного питання, повідомляється про будь-які політичні або правові факти чи події.

Нунцій (від лат. nuntius – вісник) – дипломатичний представник Ватикану.

Опταція (від лат. optatio — бажання) – один із способів набуття та припинення громадянства, що полягає у виборі громадянства при зміні державної належності території.

Парафування договору (від франц. parapher — розчерк, скорочений підпис) — попереднє підписання договору, міжнародного (або окремих його статей) ініціалами уповноважених осіб, що брали участь у його розробці.

Персона грата (лат. persona grata – бажана особа) – особа, кандидатура якої в якості дипломатичного представника в якій-небудь державі прийнята урядом цієї держави.

Персона нон грата (лат. persona non grata – небажана особа) – дипломатичний представник, який не користується довірою з боку уряду тої чи тої держави, куди він призначається, або той, що втратив довіру і підлягає відкликанню.

Посол – голова дипломатичного представництва найбільш високого в протокольному відношенні рівня.

Преамбула (від лат. praeeambulare – «те, що передує») – вступна частина міжнародного договору.

Протокол – офіційний документ (нерідко додаток до основного договору), за допомогою якого міжнародний договір доповнюється або уточнюється.

Пролонгація міжнародного договору (від лат. prolongare — подовжувати) – продовження дії договору, що здійснюється до моменту закінчення строку його дії з метою забезпечення його безперервності.

Промульгація міжнародного договору (лат. promulgatio — публічне оголошення) – офіційне опублікування міжнародного договору.

Ратифікаційна грамота (лат. ratificatio від ratus — вирішений, затверджений + facere — робити) – документ, що підтверджує ратифікацію міжнародного договору відповідним органом держави (парламентом).

Репарація (від лат. reparatio — відновлення, відбудова) – форма міжнародно-правової відповідальності за шкоду, що заподіяна суб'єкту міжнародного права в результаті міжнародного правопорушення.

Репатріація (від лат. repatriate – повернення на батьківщину) – повернення в країну громадянства, постійного проживання або походження тих осіб, які опинилися через певні обставини на території інших держав.

Репресалії (від лат. repressalial — утримувати, зупиняти) – правомірні примусові дії держави, спрямовані на відновлення своїх прав, що порушені іншою державою, але без застосування сили або погрози її застосування.

Реституція (лат. restitutio — відновлення) – повернення майна, неправомірно захопленого та вивезеного однією із воюючих держав із території іншої держави, що

є воєнним противником.

Реторсія (лат. *retosio* – зустрічна дія) – правомірні примусові дії держави, що здійснюються у відповідь на недружній акт іншої держави, наприклад, що піддав дискримінації фізичних або юридичних осіб першої держави.

Рецепція (від лат. *resertio* — прийняття) – це текстуальне повторення нормотворчим органом держави змісту міжнародно-правової норми в статті нормативно-правового акта. Звернення до рецепції може мати різні мотиви: від бажання повторити вдале формулювання статті міжнародно-правового акта до прагнення продемонструвати щонайповніше дотримання прийнятого міжнародного зобов'язання.

Сатисфакція (від лат. *satisfactio* — задоволення) – форма міжнародно-правової відповідальності, на підставі якої держава-порушник надає задоволення державі, що постраждала.

Сегрегація (від лат. *segregatio* — відділення) – політика відокремленого проживання різних рас, етносів або каст та практика створення резервацій, гетто та ін.

Статус-кво (лат. *status quo*) – становище в будь-якій сфері міжнародних відносин або у взаєминах держав, що існувало в будь-який час у минулому.

Субституція (від лат. *substituto* – ставлю замість, передаю взамін) – форма міжнародно-правової відповідальності держав (різновид реституції), що представляє собою заміну неправомірно знищеного або ушкодженого майна, будівель, транспортних засобів, художніх цінностей, особистого майна тощо.

Табула раса (лат. *tabula rasa* — вискоблена (чиста) дошка) – концепція, на підставі якої держава-правонаступник не обтяжена жодними зобов'язаннями свого попередника перед іншими державами.

Територіальні води – морський 12-мильний пояс, що прилягає до узбережжя чи внутрішніх вод держави. У першому випадку відстань відраховується від лінії найбільшого відпливу. Зовнішні межі територіальних вод вважаються державним кордоном на морі.

Трансфер (від лат. *transfero* — переносую, переміщаю) – обмін населенням між державами на основі міжнародного договору, автоматична зміна громадянства.

Трансформація норм – пов'язана зазвичай з цілковитою переробкою тексту міжнародно-правового акта чи окремих його статей із прийняттям на цій основі норм внутрішнього права. При цьому норми внутрішнього права нерідко формулюють інакше, ніж у першоджерелі – статті міжнародних договорів. Хоча за суттю зміст міжнародного зобов'язання в разі трансформації має зберігатися.

Трайбалізм (від англ. *tribe* — плем'я) – міжплемінні розбіжності, вкрай вороже ставлення однієї етнічної групи до іншої, етношовіністична політика.

Цесія (від лат. *cessio* — уступка, передача) – передача території однієї держави іншій державі за згодою між ними.